

Izosterija in bioizosterija

Izr. prof. dr. Marko Anderluh

15. November 2012

Izosterija

Gr. Izo = enak, steros = trden, oprijemljiv, prostorski

1919 fizik Langmuir definira:

- Izosterične skupine (atomi, ioni, molekule) – enako število elektronov in enako št. atomov
- Izosterija = fizikalno-kemijska podobnost, zamenjava ne povzroči sprememb v fiz.-kem lastnostih

	N_2O 	CO_2
Gostota (10 °C)	0,856	0,858
Ref. Indeks (16 °C)	1,193	1,190
Dielektrična konstanta	1,593	1,582
Topnost v etanolu (15°C)	3,250	3,130

Izosterija

1925 Grimmov “zakon” hidridnih zamenjav:

- “Atoms anywhere up to four places in the periodic system before an inert gas change their properties by uniting with one to four hydrogen atoms, in such a manner that the resulting combinations behave like **pseudoatoms**, which are similar to elements in the groups one to four places respectively, to their right.”

	Group 4A	Group 5A	Group 6A	Group 7A	Group 8A	
N° of e ⁻	6	7	8	9	10	11
	C	N	O	F	Ne	Na ⁺
	H· ↘ CH	NH	OH	FH		
		H· ↘ CH ₂	NH ₂	OH ₂	FH ₂ ⁺	
			H· ↘ CH ₃	NH ₃	OH ₃ ⁺	
				H· ↘ CH ₄	NH ₄ ⁺	

Izosterija

Grimmov “zakon” – ali drži?

	Pentan	Dietileter	Dietilamin
Vrelišče	36,1 °C	34,6 °C	55,5 °C
Viskoznost (20°C)	0,240 cP	0,224 cP	~0,35 cP
Ref. Indeks $n_{20/D}$	1,358	1,353	1,385
Gostota	0,626 g/cm ³	0,7134 g/cm ³	0,7074 g/cm ³

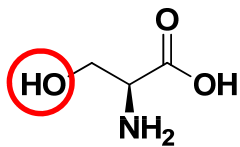
Izosterija

1932 Erlenmeyer razširi pojem:

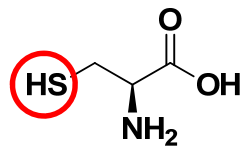
- Izosteri so elementi, funkcionalne skupine, ioni in molekule z enakim številom valenčnih elektronov
- Elementi iste skupine so izosteri

Št. Valenčnih el.	4	5	6	7	8
	N+	P	S	Cl	ClH
	P+	As	Se	Br	BrH
	S+	Sb	Te	I	IH
	As+		PH	SH	SH ₂
	Sb+			PH ₂	PH ₃

Izosterija v naravi

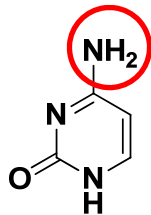
serin

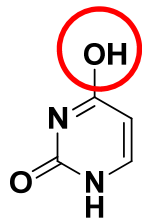
cistein

POSLEDICE?

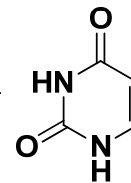
- disulfidne vezi (proteini)
- nukleofilnost (aktivno mesto encimov)
- velikost
- lipofilnost

citozin

uracil

POSLEDICE

- AT/U (2 H-vezi)
- CG (3 H-vezi)

Izosteri

Izosteri = atomi, skupine, ioni, molekule

- **imajo podoben volumen,**
- **podobno obliko,**
- **enako število elektronov in njihovo razporeditev v zunanji lupini**

Bioizosteri

Friedman 1951:

Bioizosteri = izosteri z enakim (podobnim) biološkim učinkom

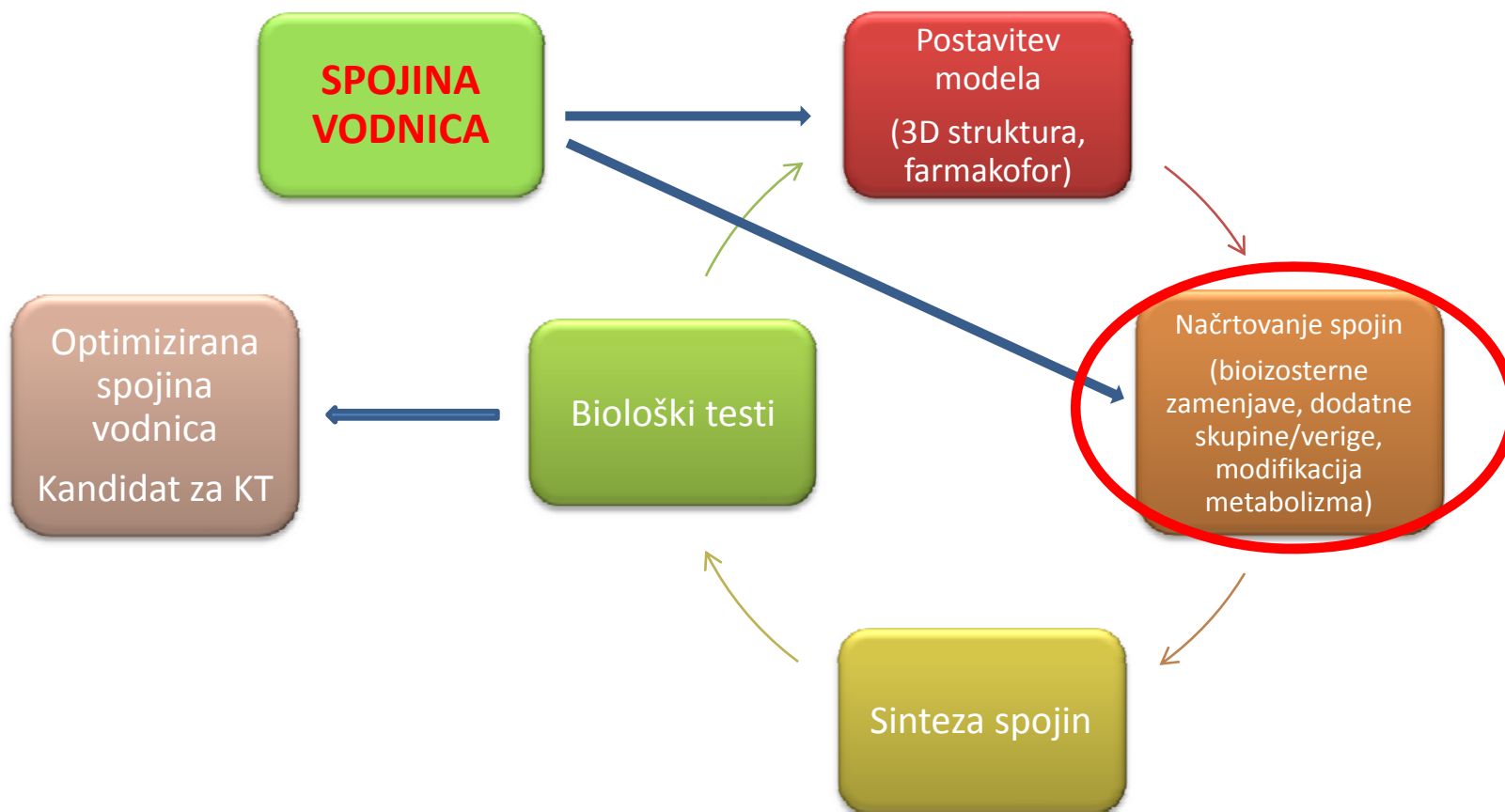
Burger 1990:

= atomi, skupine, ioni, molekule

- **imajo podoben volumen,**
- **podobno obliko,**
- **podobno število elektronov in njihovo razporeditev v zunanji lupini,**
- **enako tarčo,**
- **agonisti/antagonisti.**

**podobne
fiz-kem.
lastnosti**

Optimizacija spojine vodnice – racionalno načrtovanje učinkovin

Čemu bioizosterne zamenjave?

Nove spojine

- “me too” princip – nove, patentibilne spojine

Modifikacije spojine vodnice – načrtovanje analogov

- Sprememba učinka
- Jakost
- Selektivnost
- Biol. uporabnost, boljše ADME lastnosti
- Zmanjšanje str. učinkov
- Kemijska stabilnost
- Stroški sinteze

Delitev bioizosterov

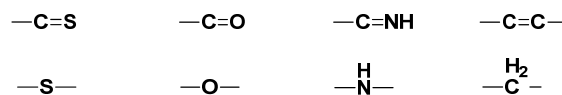
Klasični

- Ustrezajo osnovnim pogojem izosterov (Langmuir, Grimm)
- Delitev na podskupine

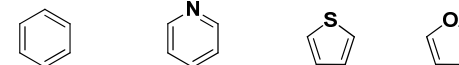
MONOVALENTNI BIOIZOSTERI

F, H
OH, NH
F, OH, NH ali CH₃ namesto H
SH, OH
Cl, Br, CF₃

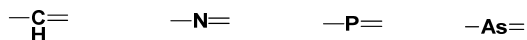
DVOVALENTNI BIOIZOSTERI (vpliv na 2 vezi!)

OBROČNI EKVALENTI

TRIVALENTNI ATOMI ALI SKUPINE (vpliv na 3 vezi)

TETRASUBSTITUIRANI ATOMI ALI SKUPINE (vpliv na 4 vezi!)

Neklasični

Monovalentni bioizosteri

Vodik – fluor

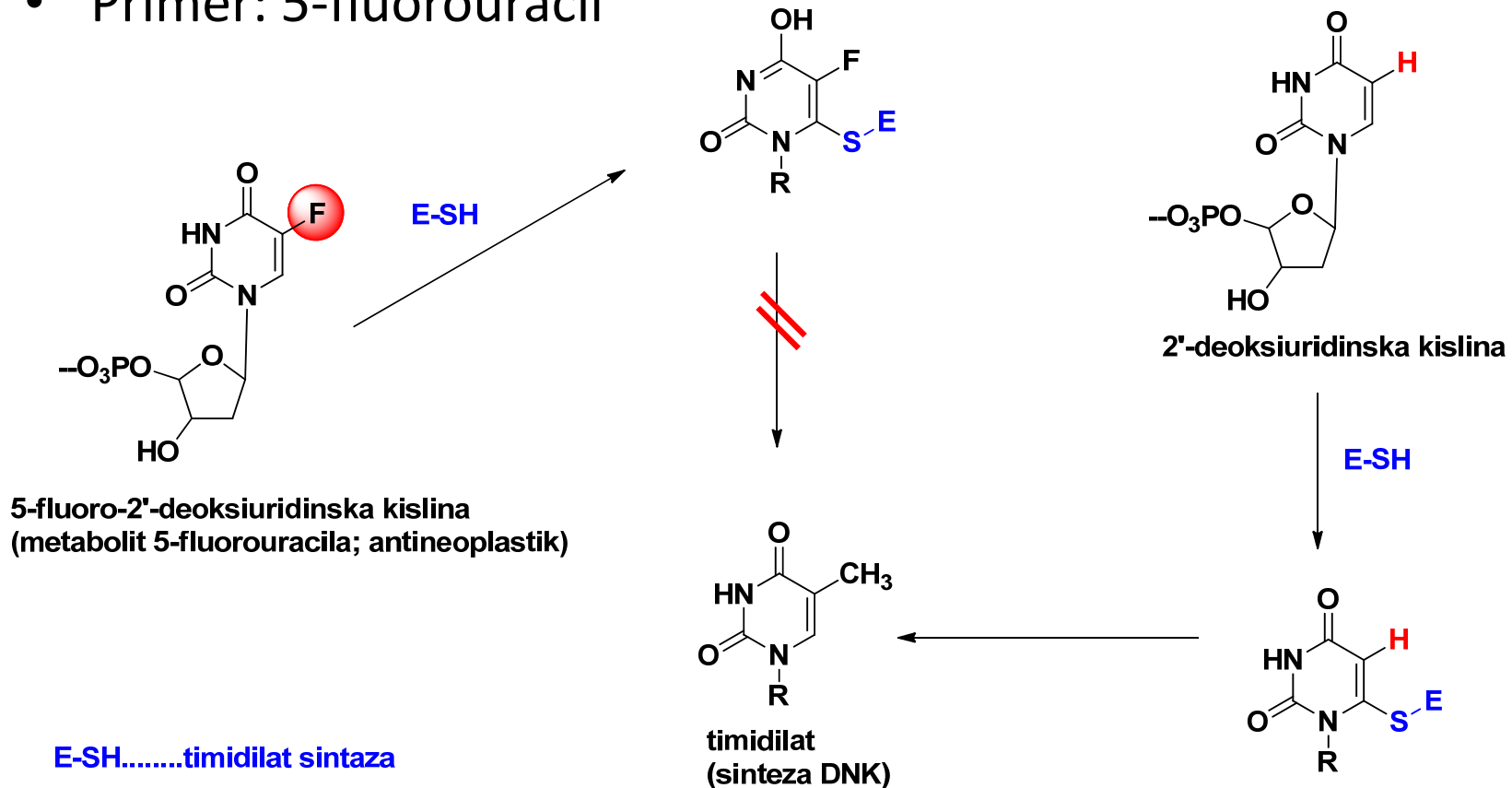
- Podobna radija (1,2 – 1,35 Å), ohranjena lipofilnost
- Povečana elektronegativnost
- Metabolična obstrukcija

	H	F	Cl	CH ₃	CF ₃
VdW radius	1.2	1.35	1.80	2	2
MR	1.03	0.92	6.03	5.65	5.02
induktivni efekt	-	3.08	2.68	0.00	2.85
π	0	0.14	0.71	0.56	0.88

Monovalentni bioizosteri

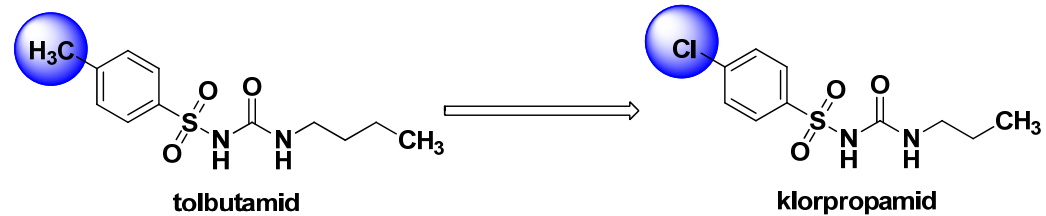
Vodik – fluor

- Primer: 5-fluorouracil

Monovalentni bioizosteri

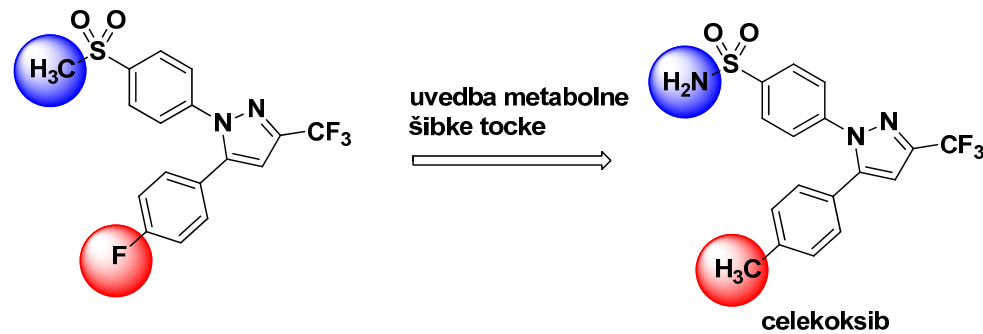
-F, -OH, -NH₂, -CH₃

$t_{1/2} = 4-5$ h

METABOLNA STABILNOST
-daljši razpolovni čas

$t_{1/2} = 36$ h

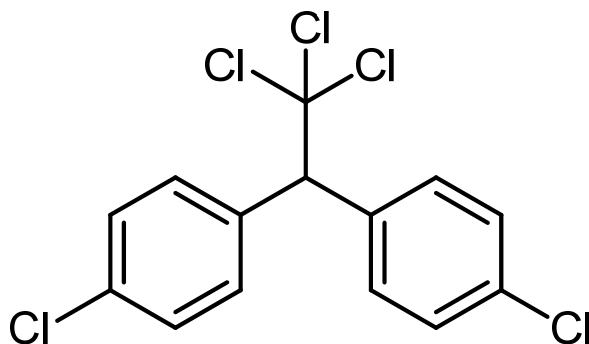
$t_{1/2} = 211$ h
selektivnost (COX-2/COX-1) > 1000

$t_{1/2} = 8-12$ h
selektivnost (COX-2/COX-1) = 375

Monovalentni bioizosteri

-Cl, -OH, -CH₃

- Grimmov "zakon" + Erlenmayerjeva razširitev
- DDT = **d**ikloro**d**ifenil**t**rikloroetan

Monovalentni bioizosteri

-OH, -NH₂ skupina

- Podobna velikost
- Polarnost
- Akceptorji/donorji H-vezi
- Folna kislina/aminopterin/metotreksat

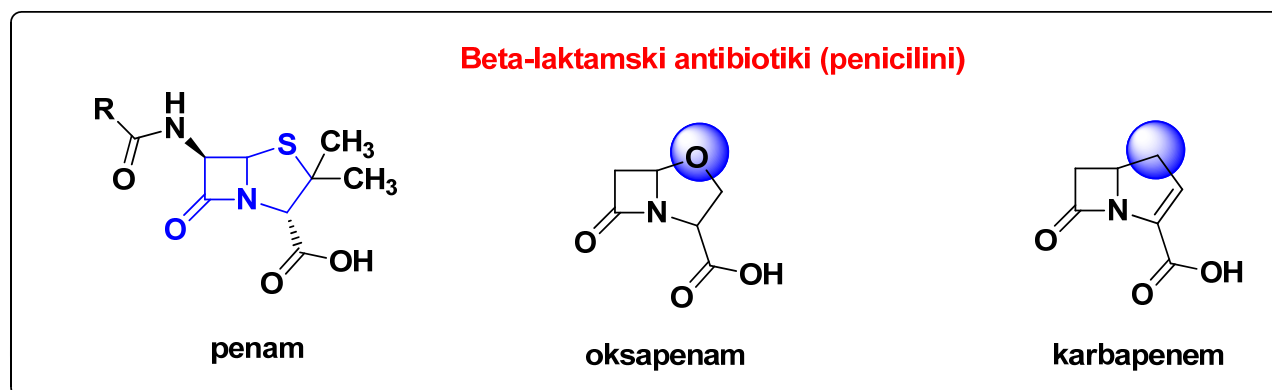
• -OH, -SH skupina

- Podobna polarnost
- Različna tvorba H-vezi
- Gvanin/tiogvanin

Dvovalentni bioizosteri

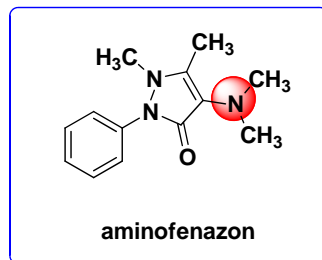
-CH₂-, -NH-, -O-, -S-

- β-laktamski antibiotiki

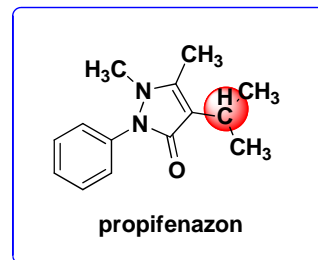

Trivalentni bioizosteri

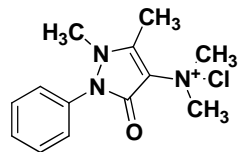
-CH=, -N=, -P=, -As=

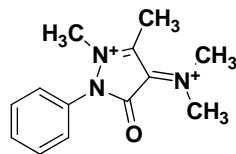
-antipiretika

HOCl
(nevtrofilci)

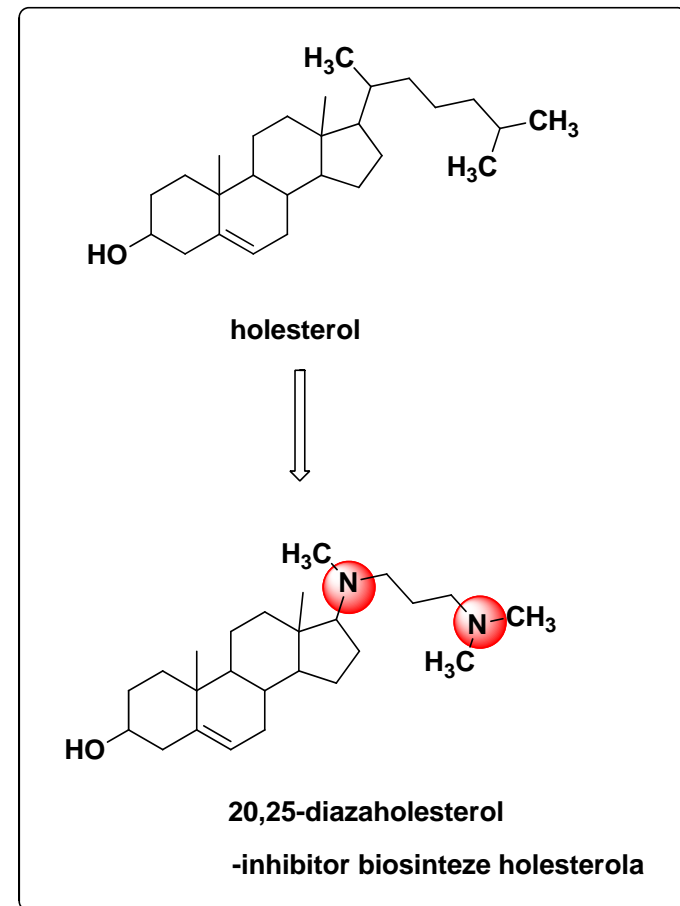
-Cl⁻

TOKSIČNI
METABOLITI!

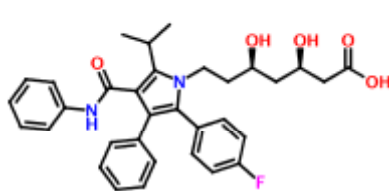
NI TOKSIČNIH
METABOLITOV!

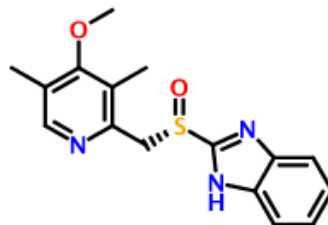
Obročni ekvivalenti

- Najpogosteje uporabljan koncept bioizosterije
- 8/10 najbolj prodajanih zdravil (2006):

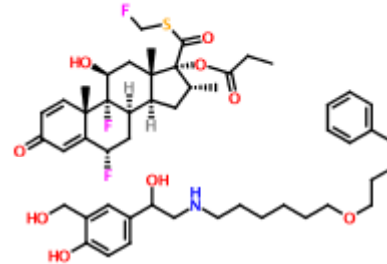
atorvastatin

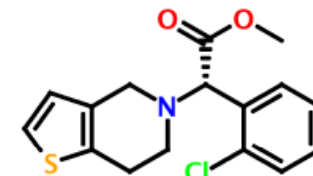
esomeprazol

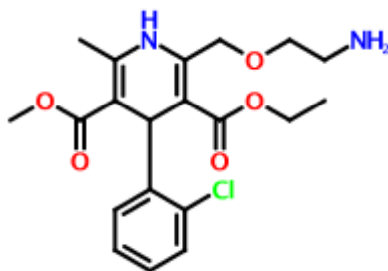
Flutikazol/
salmeterol

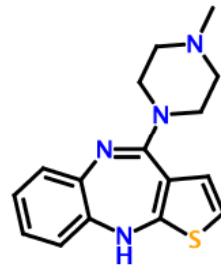
klopidogrel

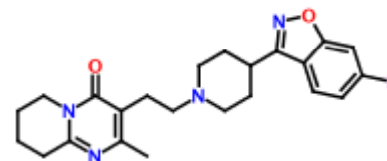
amlodopin

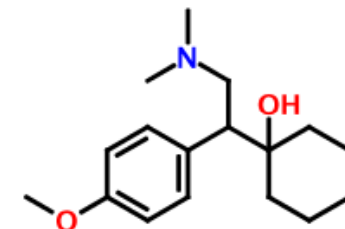
olanzapin

risperidon

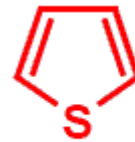
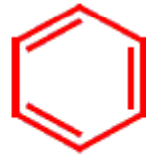
venlafaksin

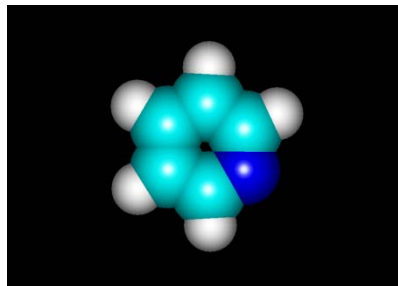
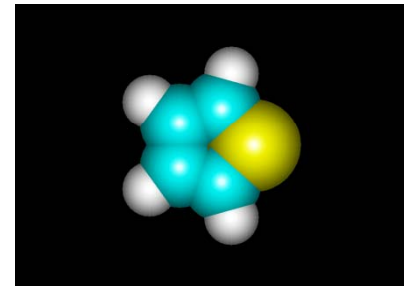
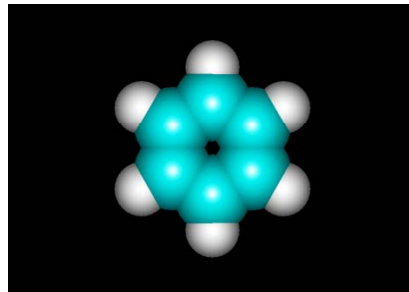
Obročni ekvivalenti

Tiofen – bezen (Meyer 1883)

MW = 78.11
mp. = 5.5°C
bp. = 80.15°C
Log P = 2.13
MR = 26.4
d = 0.879

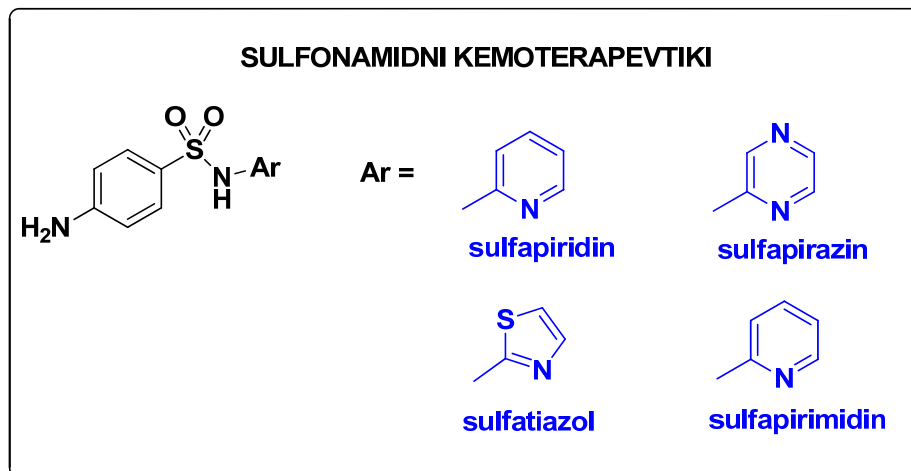
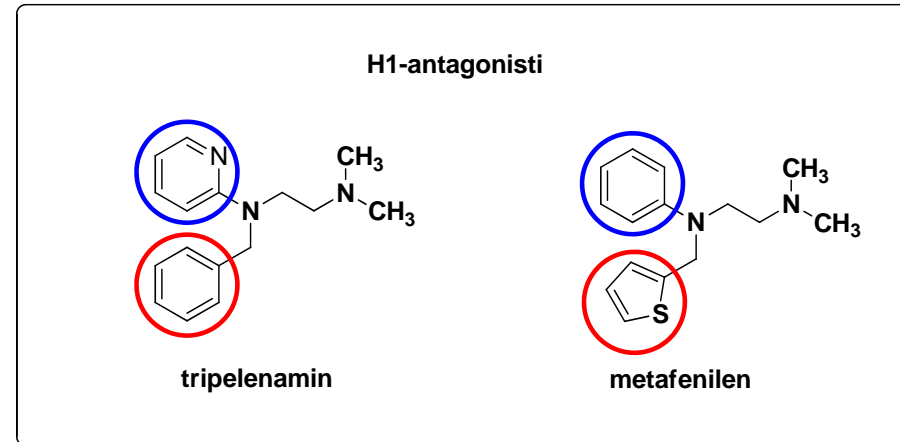
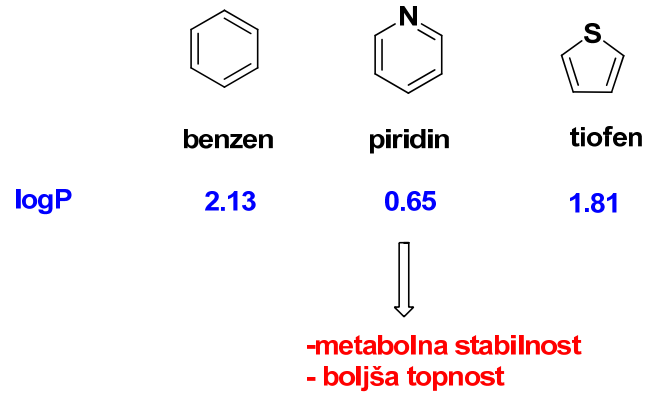
MW = 84.14
mp. = -38°C
bp. = 84°C
Log P = 1.81
MR = 25.0
d = 1.057

Obročni ekvivalenti

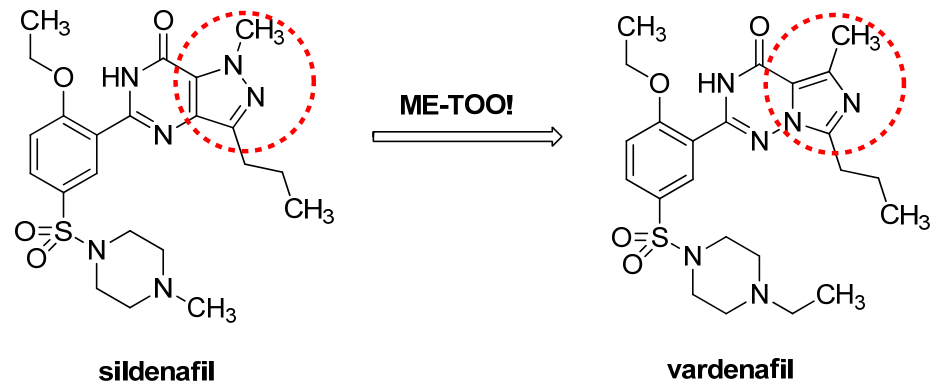
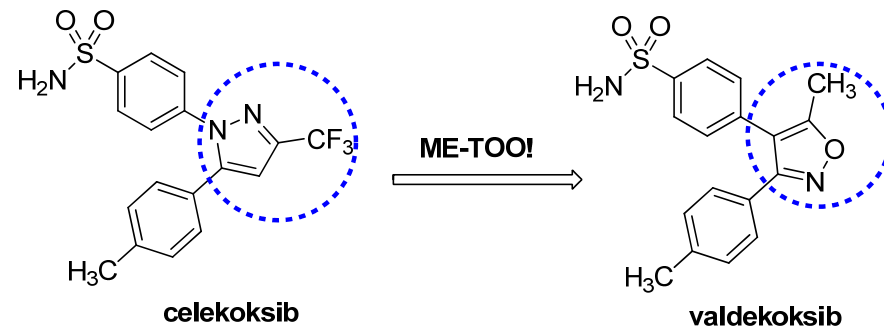
Klonidin – tiamenidin (α_2 -agonista)

Obročni ekvivalenti

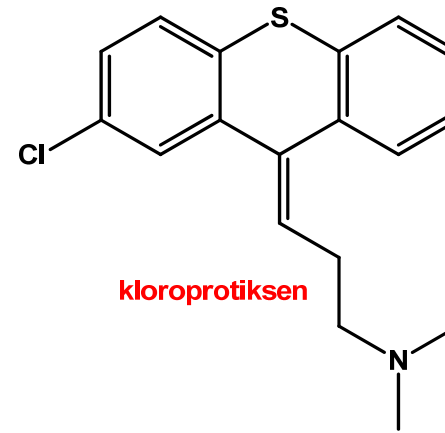
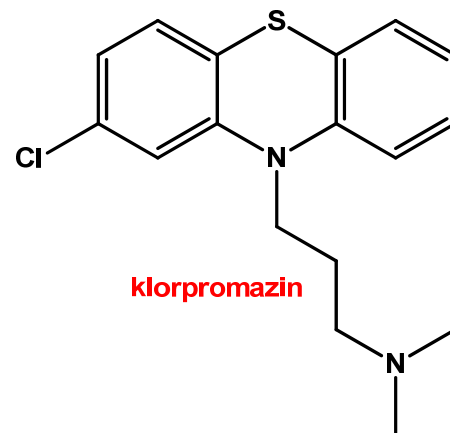
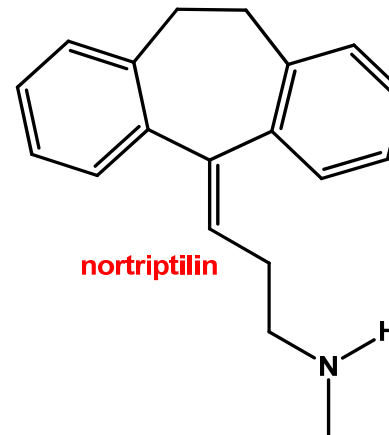
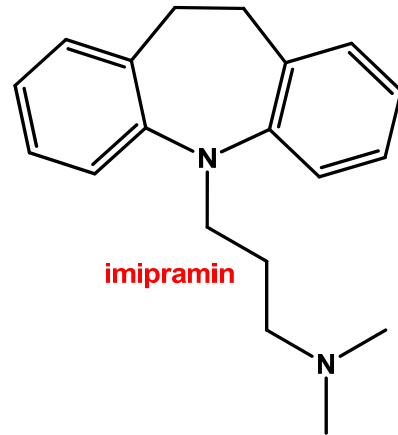
Obročni ekvivalenti

- “Me-too”

Obročni ekvivalenti

- Triciklični antidepresivi/nevroleptiki

Neklasični bioizosteri

Neklasični bioizosteri - klasični

- **Podobna** prostorska razporeditev ali elektronske lastnosti ali drugi fiz-kem parametri molekule/skupine
- Zamenjave funkcionalnih skupin , ki ne ustrezajo klasični definiciji; ni nujno, da imajo isto št.atomov
- Večina spada med neklasične BI

Neklasični bioizosteri funkcionalnih skupin

Karboksilna skupina

- pKa ~ 4-5
- H-vezi

Direktni bioizosteri

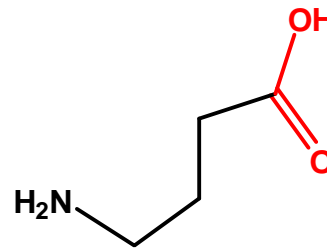
- **Hidroksamska skupina, (acil-)sulfonamidi**
- **Ibuprofen-ibuproksan**

Neklasični bioizosteri funkcionalnih skupin

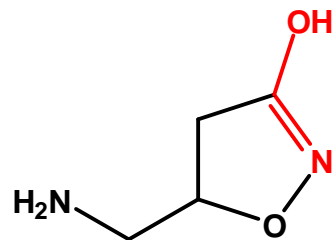
Karboksilna skupina

Planarni obročni bioizosteri

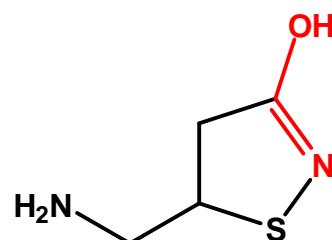
- GABA agonisti

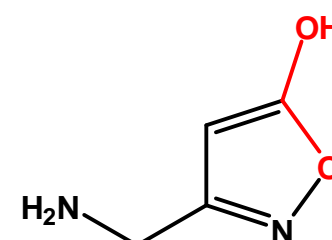
GABA

muscimol (+)

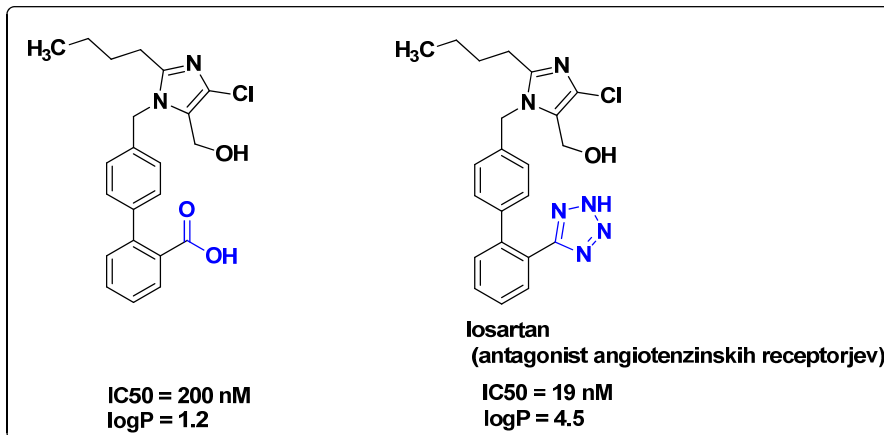
tiomuscimol (+)

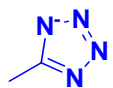

izomuscimol (-)

Neklasični bioizosteri funkcionalnih skupin

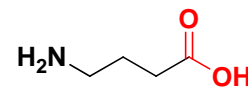
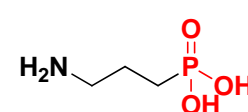
Karboksilna skupina

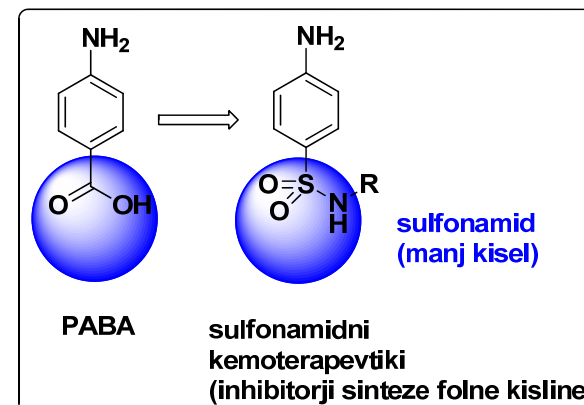
	pKa	π
	4.2-4.4	-4.36
	4.9	-3.55

⇓

tetrazolni anion skoraj 10x bolj lipofilen!!!

	GABA _A	GABA _B
	20 nM	20 nM
	4500 nM	1 nM

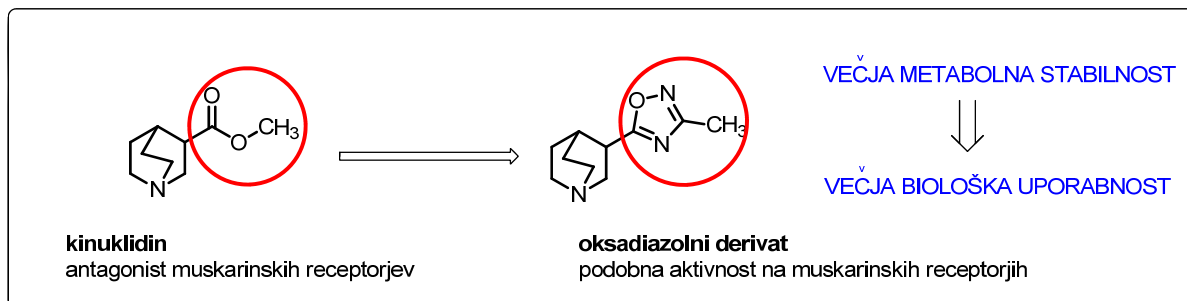
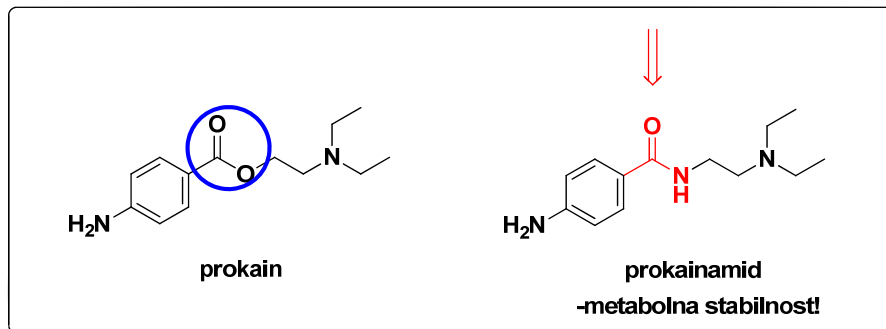
fosfat (bolj kisel; popolna ionizacija pri fiziološkem pH)

Neklasični bioizosteri funkcionalnih skupin

Estri

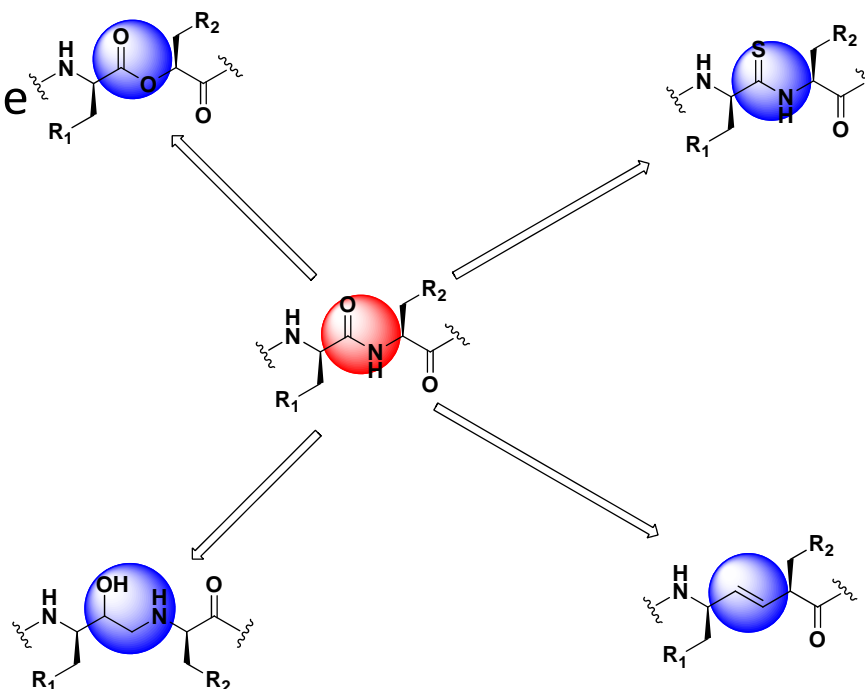
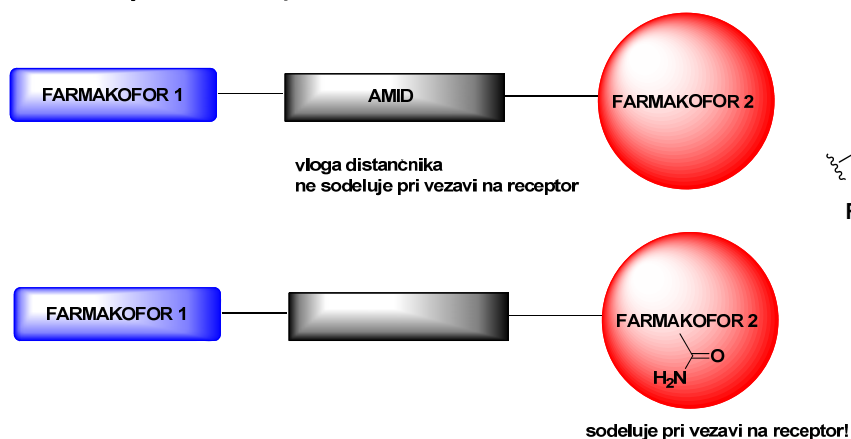
- Labilni *in vivo*; metabolično stabilni analogi
- Prokain - prokainamid

Neklasični bioizosteri funkcionalnih skupin

(Karboks)amidi

- Cela vrsta bioizosterov – naslednje predavanje
- Razgradnja amidov v organizmu
- Plazemske amidaze! → labilnost amidov → slaba BU
- Peptidne ZU (problem peroralne uporabe)

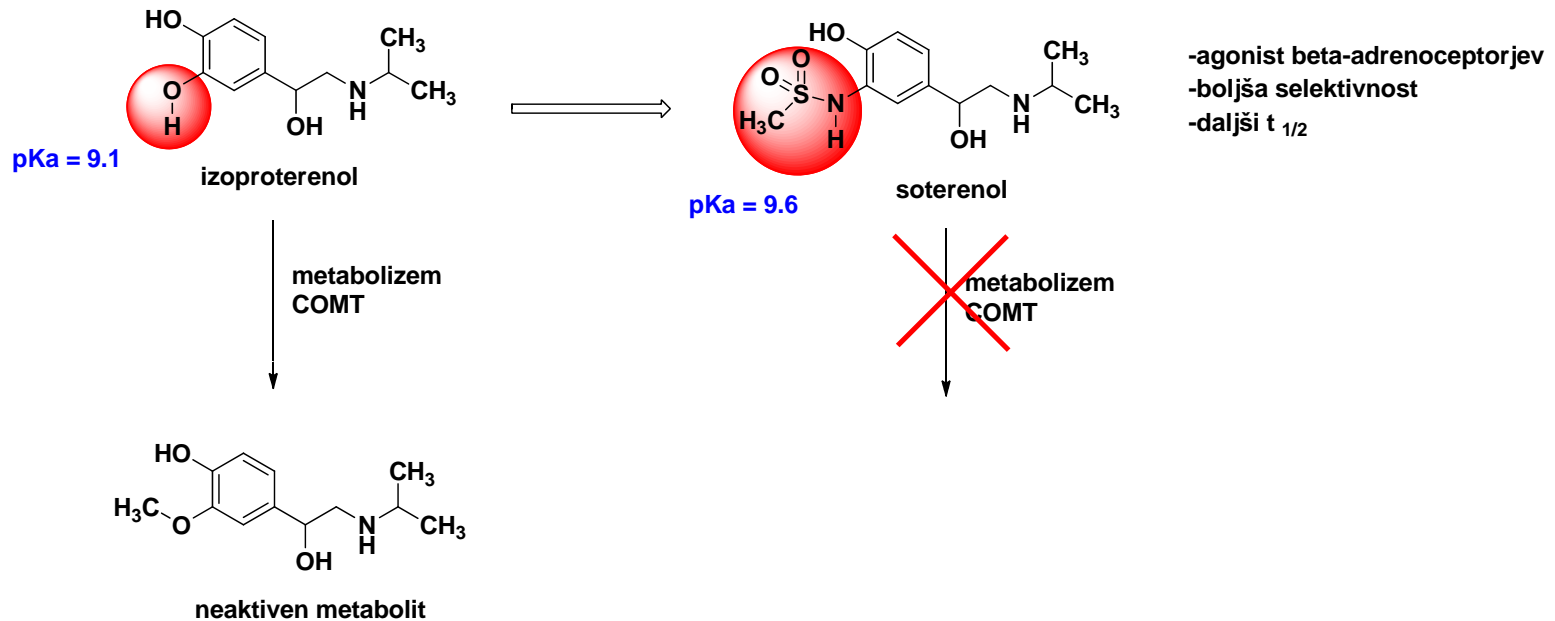

Neklasični bioizosteri funkcionalnih skupin

Fenoli

- Izoproterenol – soterenol

Adrenergični sistem:

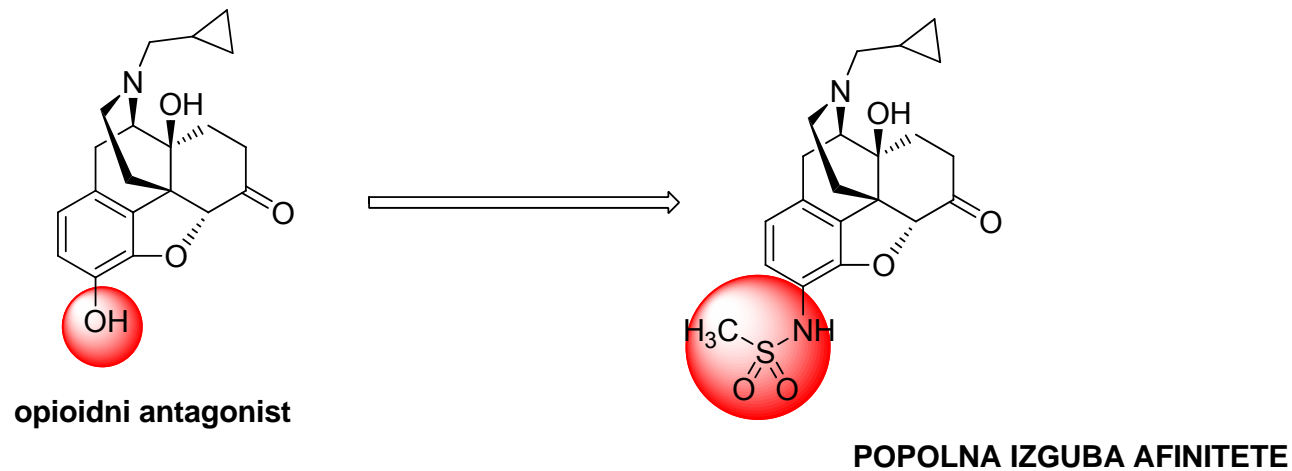

Neklasični bioizosteri funkcionalnih skupin

Fenoli

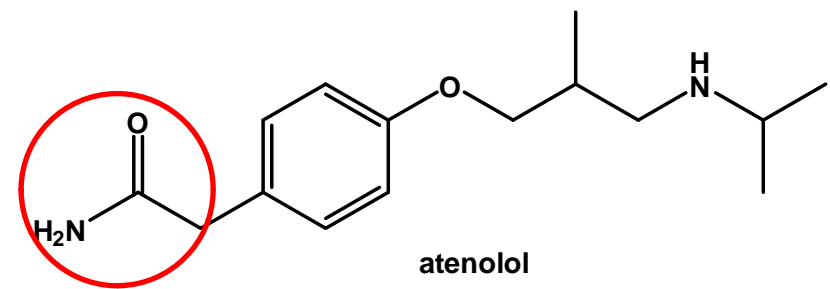
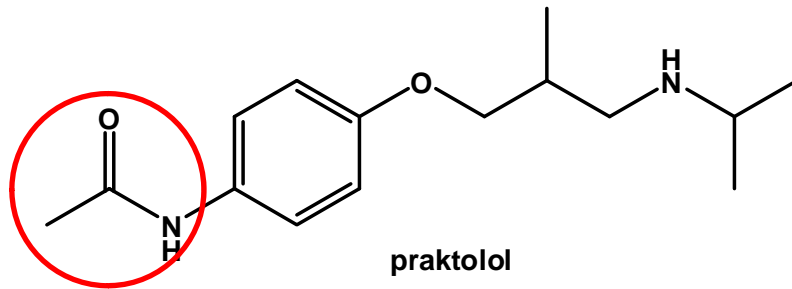
- -OH → -SO₂NH; ni zagotovilo za uspeh!

Opioidni sistem:

Retro-bioizosteri

- β -blokatorji praktolol – atenolol

Ciklični – neciklični analogi

Zamenjava cikličnega dela molekule z necikličnim –
posnemanje iste prostorske usmeritve/razporeditve

- Primer estradiol – dietilstilbestrol, heksestrol

Ciklični – neciklični analogi

Primer - propranolol (izumitelj sir James W. Black – Nobelova nagrada 1988)

“Bioizosteri” kitajskega porekla

- Izosteri – podobna analitika
- <http://www.sciencedaily.com/releases/2008/04/080423171529.htm>

THE NEW ENGLAND JOURNAL of MEDICINE

ORIGINAL ARTICLE

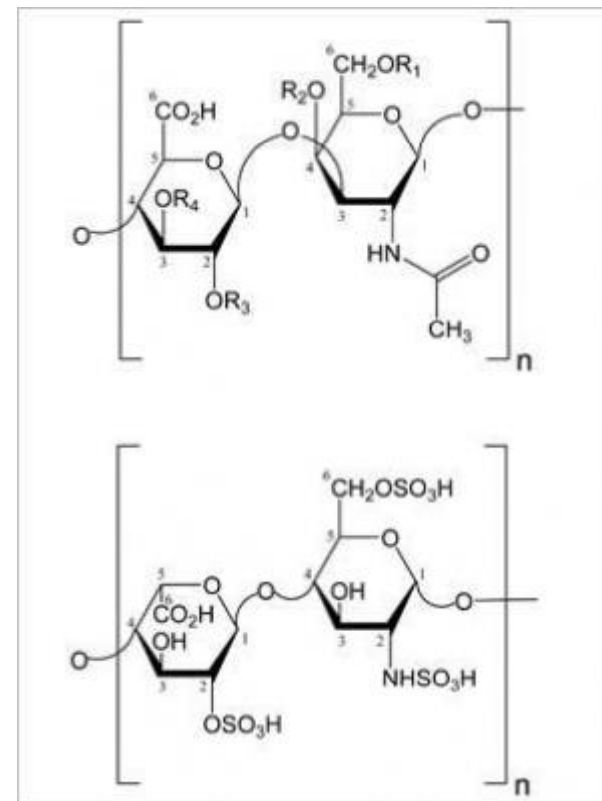
Contaminated Heparin Associated with Adverse Clinical Events and Activation of the Contact System

Takashi Kei Kishimoto, Ph.D., Karthik Viswanathan, Ph.D., Tanmoy Ganguly, Ph.D., Subbiah Elankumaran, Ph.D., Sean Smith, B.S., Kevin Pelzer, Ph.D., Jonathan C. Lansing, Ph.D., Nammalwar Sriranganathan, Ph.D., Ganlin Zhao, M.D., Zoya Galcheva-Gargova, Ph.D., Ali Al-Hakim, Ph.D., Gregory Scott Bailey, B.S., Blair Fraser, Ph.D., Sucharita Roy, Ph.D., Thomas Rogers-Cotrone, M.S., Lucinda Buhse, Ph.D., Mark Whary, Ph.D., James Fox, Ph.D., Moheb Nasr, Ph.D., Gerald J. Dal Pan, M.D., Zachary Shriver, Ph.D., Robert S. Langer, Sc.D., Ganesh Venkataraman, Ph.D., K. Frank Austen, M.D., Janet Woodcock, M.D., and Ram Sasisekharan, Ph.D.

ABSTRACT

BACKGROUND

There is an urgent need to determine whether oversulfated chondroitin sulfate (OSCS), a compound contaminating heparin supplies worldwide, is the cause of the severe anaphylactoid reactions that have occurred after intravenous heparin administration in the United States and Germany.

Sklepi

- Razmeroma stroga pravila pri klasičnih bioizosterih
- Pri neklasičnih bioizosterih obratno
- Velika vloga bioizosterov pri razvoju ZU (jakost, ADME, str.učinki); spremembe funkc.skupin (ne celih molekul)
- Uporaba bioizosternih zamenjav odvisna od dane farmakološke skupine!
- Ni preprostih pravil! (izkušnje, intuicija)